

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal

E-ISSN: 2602-3792

Nisan/ April 2021/ 5 (1): ss-pp 249-256

Muhammed El-Behiy'in El-Kur'an ve'l-Müctema Adlı Eseri

The Book of Mohammad Al-Bahiy The Quran and Society

Mustafa SAFA

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri
Anabilim Dalı

Asst. Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Islamic Sciences, Department of
Religion Sciences

Ağrı, Türkiye, msafa@agri.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6202-2315>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirme / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 02 Mart/ March 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Nisan/ April 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Nisan /15 April 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: İlkbahar-Nisan/ Spring-April

DOI: 10.46595/jad.911392

Cite as / Atıf: Safa, Mustafa. "Muhammed El-Behiy'in El-Kur'an ve'l-Müctema Adlı Eseri", *Journal of Analytic Divinity*, 5/1 (April 2021): 249-256.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/jad> | **e-mail to:** editorjand@gmail.com

Copyright © Published by Özcan Güngör, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Islamic Studies, Ankara-Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Değerlendirmesini yaptığımız kitap, Mısırlı ilim ve düşünce adamı Muhammed El-Behiy'in *el-Kur'an ve'l-Müctema/Kur'an ve Toplum* isimli eseridir. *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli eser halen Türkçeye tercüme edilmemiştir. Muhammed El-Behiy'in *Menhecü'l-Kur'an fi Tatviri'l-Müctema* isimli diğer bir eseri, 1986 yılında tercüme edilerek *Kur'an ve Toplum* ismiyle yayınlanmıştır. Halbuki yazarın değerlendirmemize konu olan *el-Kur'an ve'l-Müctema* kitabı, Türkçe *Kur'an ve Toplum* anlamına gelmektedir. Değerlendirmesini yaptığımız *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli bu orijinal eser, dört bölüm, 174 sayfa olarak Mektebetü Vehbe tarafından 1976 yılında Kahire'de basılmıştır. Yazar kitabın birinci bölümünde, Müslüman bir toplumda var olan genel sosyolojik ve psikolojik olguları Kur'an kaynaklı olarak ele almıştır. İkinci bölümde Kur'an'a göre farklı durum ve konumlarda İslam toplumunun karakteristik özellikleri konusunu anlatmıştır. Üçüncü bölümde zafer ve yenilgi ahlakı diyebileceğimiz, Müslüman toplumun zafer anında ya da hezimet anında nasıl davranması gerektiğiyle ilgili Kur'an'daki emir, yasak ve tavsiyeleri açıklamıştır. Dördüncü bölümde yazar, gayrimüslim toplumların İslam toplumuna saldırıları karşısında Müslüman toplumun nasıl davranması gerektiğiyle ilgili Kur'an öğretilerini açıklamıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kur'an, Toplum, Sosyolojik olgu, Müslüman toplum.

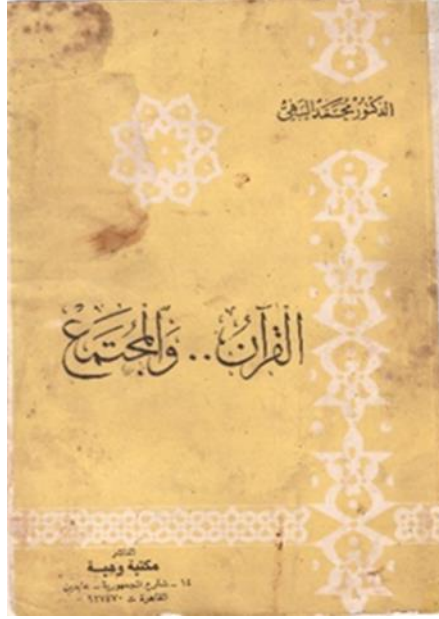
Abstract

The book we have evaluated is the work named *Al-Quran wa'l-Muctama/The Quran and Society* by the Egyptian scientist and intellectual Mohammad Al-Bahiy. This work named *Al-Quran wa'l-Muctama* has not been translated into Turkish yet. Another work of Muhammed El-Behiy named *Menhecü'l-Quran fi Tatviri'l-Müctema* was translated in 1986 and published under the name *The Quran and Society*. However, the book of the author, *El-Quran ve'l-Muctema*, which is the subject of our evaluation, means *The Quran and Society* in Turkish. This original work named *Al-Quran wa'l-Muctama*, which we have evaluated, was published in four chapters and 174 pages by Maktabatu Wahba in 1976 in Cairo. In the first chapter of the book, the author deals with the general sociological and psychological phenomena that exist in the Muslim society based on the Quran. In the second chapter, he explained the characteristic features of Islamic society in different situations and positions according to the Quran. In the third chapter, the orders, prohibitions and recommendations in the Quran about how the Muslim society should behave in the moment of victory or defeat, which we can call the ethics of victory and defeat, are explained. In the fourth chapter, the author explained the Qur'anic teachings about how the Muslim community should behave in the face of the attacks of non-Muslim societies against the Islamic society.

Keywords: Sociology of religion, The Quran, Society, Social phenomenon, Muslim society.

Giriş

Değerlendirmesini yaptığımız *el-Kur'an ve'l-Müctema*¹ isimli kitabın yazarı Muhammed El-Behiy, 1905 yılında Mısır'ın Buhayre şehrine bağlı Şübrâhîh kazasının Esmâniye köyünde doğmuştur. İlk öğrenimini ve hafızlığını tamamladıktan sonra 1917'de Desûk'ta başladığı ortaöğrenimini Tanta ve İskenderiye'de devam ederek bitirmiştir. Ortaöğrenimden sonra Ezher'in edebiyat bölümüne kaydolmuş, 1931 yılında buradan mezun olmuştur. Buhayre Müdiriyet Meclisi tarafından felsefe alanında doktora yapmak üzere Almanya'ya gönderilmiştir. Berlin'de sekiz aylık bir Almanca öğreniminden sonra 1932 Ekim ayında Hamburg Üniversitesi'ne girmiş, Ernst Cassirer'den felsefe, William Stern'den psikoloji dersleri almıştır. H. Noack'ın danışmanlığında Muhammed Abduh'un milli bilinç ve milli direnişe yönelik eğitim metoduyla ilgili hazırladığı *Muhammed Abduh: Eine Untersuchung seiner Erziehungsmethode zum Nationalbewusstsein und zur nationalen Erhebung in Ägypten* doktora teziyle 1936 yılında felsefe ve psikoloji doktoru olmuştur (Şenburç, 2016, 176).

1939 yılında Kahire'ye dönen yazar, Ezher'de Usulüddin Bölümünde felsefe profesörü olarak göreve başlamıştır. Usulüddin ve Arap Dili Fakültelerinde hocalık ve bölüm başkanlığı yapan Muhammed El-Behiy, Ezher'le ilgili yeni düzenlemeler sonrası

¹ *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli kitabı 18 Ağustos 1988 tarihinde Kahire'de eski kitap satan sokak sergilerinden birisinde bulmuştum. Yazarın *Kur'an ve Toplum* isimli Türkçeye çevrilen eserinin orijinal Arapçasını bulduğumu düşünerek çok sevinmiştim. Türkiye'ye döndüğümde heyecanla *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli Arapça kitabı Türkçe *Kur'an ve Toplum* kitabıyla karşılaştırdığımda, her iki eserin hem isim hem de içerik olarak birbirinden çok farklı olduğunu gördüm. Ayrıca Türkçe *Kur'an ve Toplum* olarak yayınlanan tercüme kitabın iç kapağın arka sayfasında tercümenin orijinal adının "Orijinal Adı: Menhecû'l-Kur'an fî Tatvîri'l-Müctema" şeklinde yazıldığını da o zaman farkettim. Ayrıca, kitabın arka kapağına "Bir Yayıncılık" imzasıyla yazılmış olan kitap tanıtım yazısında *Kur'an ve Toplum* ismiyle yayınlanan kitabın orijinale uygun Türkçe isminin ne olabileceğiyle ilgili şu bilgi yer almaktaydı: "İşte, "Toplumun Hazırlanmasında Kur'an Yöntemi"ni ele alan bu çalışmanın amacı: İslam Toplumunun Medine'de nazil olan vahye göre oluşumunda geçirdiği tekâmülü açıklamaktır." (Bkz. Muhammed El-Behiy, *Kur'an ve Toplum*, Çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1986).

1961 yılında Ezher Üniversitesi rektörü olmuştur. Ezher Üniversitesi Rektörlüğü döneminde Ezher'in sadece dini ilimlerle sınırlı kalmaması düşüncesine uygun olarak Ezher Üniversitesinde diğer bilim dallarıyla ilgili fakülteler kurmaya çalışmıştır. 29 Eylül 1962 yılında Vakıflar ve Ezher İşleri Bakanı olarak atanmıştır. Bir buçuk yıl bakanlık görevi yapan El-Behiy, bakanlık görevinden sonra ikinci defa Ezher Üniversitesine tekrar rektör olarak atanmış, ancak kısa bir süre sonra istifa etmiştir. Emekliliğine kadar Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslam Felsefesi dersleri veren El-Behiy, Bakanlar Kurulu tarafından görevinin beş yıl daha uzatılması kararına rağmen 1965 yılında emekliye ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra birçok eser yazan Muhammed El-Behiy² 1982 yılında Kahire'de vefat etmiştir (el-Behî, 2019, 15).

Bu çalışmada, Muhammed El-Behiy'in henüz Türkçeye tercüme edilmemiş, orijinal ismi *el-Kur'an ve'l-Müctema*, Türkçesi *Kur'an ve Toplum* anlamına gelen kitabı orijinal Arapçasından değerlendirilecektir. Esas konumuz olan, *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli orijinal eseri değerlendirdikten sonra; Türkiye'de 1986 yılında "Bir Yayıncılık" tarafından *Kur'an ve Toplum* ismiyle yayınlanan *Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema* isimli kitabı da Türkçesinden (Kur'an ve Toplum) kısa ve öz bir şekilde değerlendireceğiz. Bundan dolayı Türkçe *Kur'an ve Toplum* ismiyle yayınlanan *Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema* isimli kitapla, değerlendirdiğimiz asıl orijinal ismi *el-Kur'an ve'l-Müctema/Kur'an ve Toplum* isimli kitabın karıştırılmaması için çalışmamızın başlığında Arapça orijinal ismi kullandık. Yine çalışmanın içeriğinde kitapların birbiriyle karıştırılmaması için çoğu zaman zamirle ifade etmek yerini kitabın ismini sık sık orijinal şekliyle yazmak zorunda kaldığımızı belirtmek isterim.

² Mısırlı düşünür ve devlet adamı Muhammed El-Behiy'in soyadının "El-Behî" şeklinde yazılması doğru değildir. Muhammed El-Behiy ile ilgili *TDV İslâm Ansiklopedisi*'nin 2016 yılında İstanbul'da basılan (gözden geçirilmiş 2. basım) EK-1. cildinde, 176-178 numaralı sayfalarda yer alan, "BEHÎ, Muhammed Kamil" madde başlığı altında yazarın hayatı ve eserleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Madde başlığında ve madde içeriğinde tekrarlanan "El-Behî" şeklindeki yazım, Diyanet İşleri Başkanlığı'nun 2. baskı olarak 2019 yılında yayımladığı, *İslam Düşüncesinin İlahi Tarafı* isimli kitapta da tekrarlanmıştır. Ansiklopedinin ve Başkanlığın tercümesindeki yazım esas alındığında "El-Behiy" şeklindeki yazım yanlış kabul edilmektedir. Halbuki, "El-Behiyyü" kelimesindeki "yâ" harfi, sıfat kelimesinin aslıdır. Nisbet "yâ"sı değildir. Eğer nisbet "ya"sı olsaydı, "El-Behî" şeklinde yazılabilir ve okunabilirdi. Bundan dolayı özellikle yazarın soyadını "El-Behiy" şeklinde yazmayı tercih ettik. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığının 2019 yılı "Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı" olması münasebetiyle 2. baskı olarak yayınladığı Fuat Sezgin tercümesi *İslam Düşüncesinin İlahi Tarafı* isimli kitabın ilk baskısını görme imkânımız olmadı. Yayınlanan 2. baskıda "Çevirenin Önsözü"nde Fuat Sezgin'in "Bu önsüzü fırsat bilerek tercüme için bu eseri intihap buyuran Diyanet İşleri Başkanı Sayın Ahmet Hamdi Akseki'ye teşekkürü ödenmesi lâzım gelen bir borç sayarım." İfadesinden, eserin ilk tercümesinin Merhum Eski Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki'nin Diyanet İşleri Başkanlığı (1947-1951) döneminde yapıldığını öğreniyoruz. Diyanet İşleri Başkanlığının Fuat Sezgin'e tercüme ettirdiği *el-Cânibü'l-İlâhî mine't-Tefkîri'l-İslâmî/İslam Düşüncesinin İlahi Tarafı* isimli eser, 1945 yılında yazılmış olan birinci cilttir. Kitabın ayrıca 1947 yılında yazılmış olan ikinci cildi de vardır. Eserin birinci cilt olduğuyla ilgili tercümenin kapağında ve iç kapağında herhangi bir bilgi yoktur. Kitabın içinde yazarın önsözünden sonra çeviri, 28. sayfadaki "BİRİNCİ CİLT" ayırımından sonra başlamaktadır. Muhammed El-Behiy'in *el-Cânibü'l-İlâhî mine't-Tefkîri'l-İslâmî I-II* isimli eserin her iki cildi tek kitap olarak; *İslam Düşüncesinin İlahi Yönü* ismiyle 1992 yılında Türkçeye çevrilmiştir (Bkz. Muhammed El-Behiy, *İslam Düşüncesinin İlahi Yönü* Çev. Sabri Hizmetli, Fecr Yayınevi, Ankara, 1992).

El-Kur'an ve'l-Müctema

Muhammed El-Behiy, 1965 yılında emekli olduktan sonra çalışmalarını özellikle İslam düşüncesi ve Kur'an-Toplum ilişkileri üzerine yoğunlaştırmıştır. Değerlendirmesini yaptığımız *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli bu eser, 1976 yılı Mayıs ayında yazılmış ve aynı yıl Aralık ayında Mektebetü Vehbe yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Yayınlanan birinci baskının kitap arka kapağında önce Kur'an-ı Kerim'in İsrâ suresi 9. ayet; "Kuşkusuz bu Kur'an en doğru olana iletir; dünya ve ahiret için yararlı işler yapan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler." ayeti yazıldıktan sonra kitabın mahiyetiyle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir; "Bireylerin sosyal davranışları nasıl oluşur? Savaş ve barışta, içerde ve dışarda devletin siyasi tavrı nedir? Toplumda dinsiz ve imansızların olması mümini çaresizliğe ve tereddüde sürükleyen bir durum mudur? Toplumda insanların geçimlerinin ve durumlarının farklı farklı olması toplumsal bir zorunluluk mudur? Toplumun çöküşü aşırı zenginlerin sorumluluklarını yerine getirmemelerine mi bağlıdır? sorularını bu kitap Kur'an-ı Kerim'den cevaplıyor. Daha sonra, İslam davetinin yaşanan her asırda maddeci/materyalist toplumdan, çalışma ve ibadeti eşdeğer tutan insani ilişkiler toplumuna bir davet olduğunu; mümin insanın menfaat ve çıkar gözetmeksizin bollukta ve darlıkta nefsinin istek ve arzularına karşı koyma sorumluluğu olduğunu açıklayarak, toplumda sorumlu liderlik esaslarını ve Allah'a imanı engelleyen açık ve gizli olguların neler olduğunu gösterir. Bütün bu soru ve problemlere cevap veren kitabın yazarı Muhammed El-Behiy, özgün düşüncesi, derin bilge rehberliği ve engin dehasıyla otantik İslam kültürüne Batı kültürünü ustaca dahil eden erdemli bir bilim adamıdır. Vehbe yayınevi, temel İslami araştırmalara ve yüksek insani değerlere ulaştırmada büyük bir eksikliği giderecek böyle bir kitabı yayınlamaktan son derece memnundur." Vehbe yayınevinin kitabın arka kapağına yazdığı bu tanıtım bilgilerinden sonra kitabın bölüm başlıklarına ve içeriklerine bakabiliriz.

el-Kur'an ve'l-Müctema isimli eserin birinci bölümü yaklaşık altmış sayfadan (s. 7-66) oluşmaktadır. Yazar bu bölümde, "Psikolojik ve Sosyolojik Genel Olgular" başlığı altında, Müslüman ve gayrimüslim toplumlarda, toplumların kendi içlerinde ve birbirleriyle ilişkilerinde ortaya çıkan toplum olmanın tabiatıyla ilgili psikolojik olguları ve toplumsalın yansıması olan sosyolojik olguların Kur'an'daki temellerine inmiştir. Özellikle olumsuz durum ve olayların sebeplerini vahyin dilinden aktarmaya çalışmıştır. Psikolojik ve sosyolojik olguların temellerini vahiyden aktaran yazar, kendine özgü tespitlerde bulunmaktan kaçınmıştır. Böylece yaşananları değil, yaşanılanın temelleri üzerinden ilahi usulü yani sünnetullahı aktarmaya çalışmıştır. Yazarın "Psikolojik ve Sosyolojik Genel Olgular" başlığı altında ele aldığı konular şunlardır: toplumsal değişim, ferdi değişimden sonra gerçekleşir; iman ve küfür bakımından toplumların farklılaşması insani bir özelliktir; kavimlerin farklı farklı olması tanışmaya vesile olur; toplumda bireylerin konum ve kazanç bakımından farklılaşması toplumsal bir olgudur; insan ilişkilerinde savaş bazen kaçınılmaz bir olgudur; dinsizlik, insan hayatının olgularından bir olgudur; ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacının giderilmemesi toplumu çöküşe sürükler; toplumda sorumsuzluğun genelleşmesi yok olmaya yol açar; durumları medeniyet seviyesine ulaşmış toplumlar; inanmayanlar dünya nimetlerinden mahrum edilmez; dünyayı ahirete tercih edenler azabı beklesin; Allah'a kullukta dünya menfaati gözetmek hüsrana giden yoldur; Allah'tan başka bir şeye yönelmek zayıflık alametidir; dinden dönmek Allah'ın dinine zarar vermez; Allah'ın dinine karşı savaşmak İslam davetine zarar vermez; imansızlar sayıca üstün

olmadıkça Müslümanlarla savaşmaya cesaret edemezler; hakikatin ilanı, iman alametidir; iman gücü sıkıntılara direnmeye yardımcı olur; fiili uygulama imanın özüdür; insanın sıkıntıda Allah'a sığınması, bollukta Allah'tan yüz çevirmesi; ezilenler, zulme rıza gösterdikleri için hesaba çekileceklerdir; Allah mühlet verir fakat ihmal etmez.

Yazar, kitabın ikinci bölümünde (s. 67-125), "Müslüman toplumun karakteristik özellikleri" ana başlığı altında, Kur'an'da toplumu tasvir eden ayetler üzerinden İslam davetine muhatap olan toplumda olması gereken özellikler ve sınıflar arasındaki ilişkiler üzerinde durarak şu konulara yer vermiştir: İslam daveti, maddeci/materyalist toplumdan uzaklaşma çağrısıdır. İslam toplumu hem işçiler hem de patronlar toplumdur. İslam toplumu insani ilişkiler toplumdur. İnsani bakımdan eşitlik temel ilkedir. Din, dünya nimetlerinden faydalanmayı yasaklamaz. İslam, çalışma ve ibadet arasında denge sağlar. İslam az iş, çok sözü hoş görmez. Dindarların diğerlerine üstünlüğü yoktur. İman birliği güven verir. Düşmanlardan gelen haberlerin kabulünde teenni imanın bir özelliğidir. Kötü dedikoduların ihtiyatla karşılanması ve yayılmamasına çalışmak gerekir. Müminler hayır ve takvayı hedefleyerek bir araya gelmelidir. Yaşadığı topluma bağlılığı olmayanlar, diğerlerinin sahip olduğu haklara sahip olamazlar. Zenginlerin muhtaçlara öfkesi, onlara yardım etmelerini engellememelidir. Müminlerin ağır iman sınavı, mükafata ulaştıran bir yoldur ve Allah'ın bir takdiridir. İman ve savaş. İyilik ve güzelliğe davet edeni Allah kötülükten korur. Mümin, Rabbinin dostluğuna güvenen insandır. Sosyal adalete giden yol hürriyettir. Oruç tutmak hürriyete giden yoldur.

el-Kur'an ve'l-Müctema isimli kitabın üçüncü bölüm (s. 126-154) başlığını yazar, "İslam Toplumunun Yönetimi Hakkında" şeklinde belirlemiştir. Yazar bu bölümde, zafer ve yenilgi karşısında özellikle liderlerin nasıl davranacaklarıyla ilgili Kur'an öğretisinin ne olduğunu ortaya koyar. Konuyu çok kısa ve öz olarak şu başlıklar altında ele almıştır: Mümin zafere ulaştığında Allah'ı hatırlar ve nefsinin muhasebe eder. Yenilgi durumunda zafere nasıl gidileceği öğrenilerek zafere ulaşılır. Zayıf imanlıların dinden çıkması, yetkin bir yönetimi etkilemez. Davranışların izlenmesi, toplumsal zorunluluktur. Sapmalara karşı sürekli uyarı, toplumun birlik ve bütünlüğünü korur. Toplumun bekası fertlerin istikametine bağlıdır. Şura, toplumsal zorunluluktur. Münafıklık ve adaletli yönetim. Münafıklar içlerindeki ortaya koyarlar.

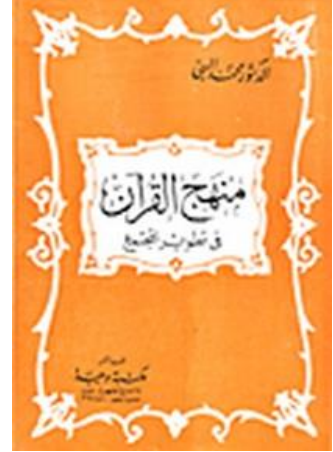
Dördüncü bölüm (s. 155-169), tarafımızdan 2017 yılında "Müslüman Toplumunun Materyalist Toplumla İlişkileri" başlığıyla tercüme edilerek yayınlanmıştır (Bkz. El-Behiy, 2017: 227-234). Bu bölümde yazar; maddeci materyalistlerin müminlerle alay etmeleri ve müminleri dinlerinden uzaklaştırma gayretleri, İslam'ın materyalistlerle müminler arasında akrabalık ilişkilerini yasaklaması, müminlerin iman karşıtlarına karşı tedbir alması, düşmanlık ya da kin sebebiyle adaletin göz ardı edilemeyeceği gibi konuları ele almıştır. Yazarın bu bölümde çok geniş bir konuyu öne çıkarmış olmasına rağmen, bölüm başlığına uygun doyurucu bir içerik ortaya koyamadığı görülmektedir. Bölüm ana başlığı altında ele alınan alt başlıklar ve alt başlıkların içerikleri oldukça kısa ve sınırlı ele alınmış, başlıklardan beklenen doyurucu içerik ortaya konulamamıştır.

Muhammed El-Behiy'in Türkiye'de "Kur'an ve Toplum" İsmiyle Yayınlanan "Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema/Toplumun Oluşumunda Kur'an Metodu" İsimli Eseri

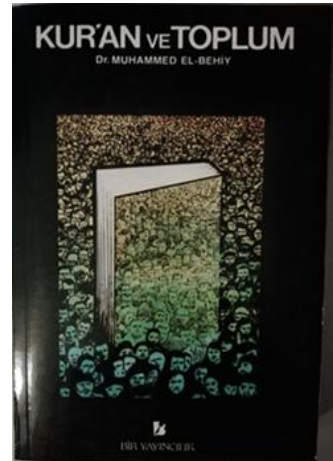
Muhammed El-Behiy'in 1973 yılında yazdığı *Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema/Toplumun Oluşumunda Kur'an'ın Metodu* isimli eseri, M. Beşir Eryarsoy'un tercümesiyle, *Kur'an ve Toplum* adıyla "Bir Yayıncılık" tarafından 1986 yılında yayınlanmış ve yayınlandığı yıldan itibaren Türk okuyucularının, özellikle de din sosyolojisi alanında çalışan araştırmacıların ilgisini çekmiş ve Kur'an sosyolojisi çalışmalarında müracaat edilen kaynaklardan birisi haline gelmiştir.

Kur'an ve Toplum isimli tercüme eserin arka kapak yazısında kitabın içeriğiyle ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: "Cahiliye, kıyamet gününe kadar zaman zaman ortaya çıkabilecek belirli bir toplumun karakteristik özelliği olup, gelip geçen bir daha tekrarlanmayan tarihi bir dönemin tanımı ya da sınırlarının belirlenmesi demek değildir... Medine'de peş peşe inen vahiylerde görüldüğü şekilde Kur'an yöntemi işe maddi yani cahili toplumda görülen şeyleri olumsuzluklarıyla ortaya sermek, eleştirmek ve yasaklamakla başlar. Bundan amaç bu cahili alışkanlıkların müminlerin nefislerinde taşıdıkları itibarı yok etmek ve onları değişikliğe hazırlamaktır. Bunun ardından cahili toplumda görülen olayın ya da durumun yerini alacak bir emir veya bir istek gelir. Bu yeni emir veya istek insani toplumun yahut yeni İslam toplumunun ayırıcı özelliği olarak ortaya çıkar. İşte "Toplumun Hazırlanmasında Kur'an Yöntemi"ni ele alan bu çalışmanın amacı, İslam toplumunun Medine'de nazil olan vahye göre oluşumunda geçirdiği tekâmülü açıklamaktır."

Türkiye'de tercüme edilerek *Kur'an ve Toplum* adıyla yayımlanan *Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema* isimli bu eser, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "İbadete Dair Teşrihler" başlığı altında namaz, zekat, oruç ve haccın toplumda meydana getirdiği cemaat olma, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşmaya dayalı toplumu bütünleştirme özellikleri anlatılarak; aynı zamanda tedrici olarak emredilen bu ibadetlerin, toplumu tekâmüle götüren günlük, yıllık ve bir ömrün imkanına bağlı (namaz, oruç, zekat, hac) ibadetler olarak Allah'ın koyduğu birer teşri (hüküm) olma hikmetleri ve işlevleri anlatılmıştır.

"Aile Yapısına Dair Teşrihler" başlığını taşıyan ikinci bölümde yazar, eşler arasındaki ilişkilerde haram helal hudutları, Kur'an'ın toplumsal bir olay olan boşanma ile ilgili hükümleri, boşanmada kadına tanınan haklar, eşler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde Kur'an'ın önerileri konusu ele alındıktan sonra, aile içinde İslam'a uymayan, İslam'ın kabul etmediği gelenekler konusu da ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, "Fertler Arasındaki İlişkiler" başlığı altında yazar, Hz. Peygamberin Medine'de inmeye devam eden vahyin rehberliğinde topluma uyguladığı teşrihleri (hükümleri); topluma uygulanacak siyasi tedbirler, fertlerin ahlakıyla ilgili hükümler, sosyal suçlardan ve hastalıklardan korunma ile ilgili teşrihleri ele almıştır. *Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema* (*Kur'an ve Toplum*) isimli kitabın dördüncü bölümünde, mali ve ticari ilişkilere dair teşrihler; mali ilişkilerde muhtemel zararlara karşı tedbirler ve mali suçlar gibi konular ele alınmaktadır. Beşinci bölümde ise, Müslümanların putperest müşriklerle ilişkileri ve ehli

kitap Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkileri Kur'an ayetleri üzerinden anlatılmaktadır. Özellikle Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkiler konusunun ele alındığı bu bölümde, ehli kitaba karşı Müslümanların affedici, sabredici bir tavır ortaya koymaları gerektiğini Kur'an'dan ayetlerle açıklarken, ihtiyat ve tedbirin elden bırakılmamasının da yine vahyin isteği olduğuna işaret eder.

Sonuç

Muhammed El-Behiy'in Türkçeye tercüme edilerek *Kur'an ve Toplum* ismiyle 1986 yılında yayınlanan kitap, yazarın orijinal *el-Kur'an ve'l-Müctema/Kur'an ve Toplum* isimli kitabının tercümesi değil; yazarın "Toplumun Oluşumunda Kur'an'ın Metodu" anlamına gelen *Menhecü'l-Kur'an fi Tatvîri'l-Müctema* isimli, toplumun insani değerlerle nasıl donatılacağını ve erdemli topluma hazırlayıcı ahkâmı ele alan diğer bir kitabının tercümesidir. Bizim bu çalışmada değerlendirmesini yaptığımız *el-Kur'an ve'l-Müctema* isimli kitap ise, Türkçeye orijinal *Kur'an ve Toplum* ismiyle tercüme edilmesi gereken bir kitaptır. Bu kitap, Kur'an'ın tasviriyle Müslüman bir toplumda var olan ve olması gereken psikolojik ve sosyolojik olguları, Müslüman bir toplumun karakteristik özelliklerini, Müslüman toplumda siyasi yapıyı ve yine siyasi yapının bir yansıması olarak öteki kabul edilen diğerleriyle ilişkileri ele alan bir kitaptır. Bu kitabın tercüme edilerek, Arapça orijinal isminin tam karşılığı *Kur'an ve Toplum* ismiyle yayınlanmasının, Kur'an ve toplum çalışmalarına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Behiy, Muhammed el-. *Kur'an ve Toplum*. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1986.

Behiy, Muhammed el-. *İslam Düşüncesinin İlahi Yönü*. çev. Sabri Hizmetli. Ankara: Fecr Yayınevi, 1992.

Behiy, Muhammed el-. *İslam Düşüncesinin İlahi Taraftı*. çev. Fuat Sezgin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

Behiy, Muhammed el-. "Müslüman Toplumun Materyalist Toplumla İlişkileri". çev. Mustafa Safa, *Universal Journal of Theology* 2/3 (Eylül 2017), 227-234.

Şenburç, Muhammed. "Behî, Muhammed Kamil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK-1/176-178. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.

www.noor-book.com/كتاب-الجانب-الالهى-من-التفكير-الاسلامى-v-1-pdf (Erişim: 01.03.2021).

